

Бібліотеці Донецької політехніки – 90 років.

Петрова Ганна Олексіївна, директор науково-технічної бібліотеки Донецького національного технічного університету.

Стаття являє собою короткий нарис про історію створення і розвиток одної з найбільших та найстаріших книгозбірень Донбасу.

The article presents a brief history of the creation and development of one of the largest and oldest libraries of Donbass.

Створення будь-якого навчального закладу не може здійснитись без організації книжкового зібрання. Бібліотека Донецького гірничого технікуму відчинила свої двері навесні 1921 року для перших 200 студентів, маючи 200 рукописних методичних посібників. Крім цього, на полицях стояли ще біля 2-х тисяч непотрібних підручників, що залишилися від комерційного училища. Першим завідувачем бібліотеки була призначена Г.Н. Ліберман. За короткий час студенти знайшли велику друкарську машину і дві малі. Так у підвалі розпочала роботу друкарня. На жовтих листках обгорткового папіру, у палітурі з мішквини, друкувалися лекції гірничого інженера В.І. Белова та інших викладачів технікуму.

Бібліотека росла разом із інститутом. На кінець 1921 р. її фонд нараховував 15 тис. примірників. Було відкрито читальню. Нові видання купували за готівку або одержували як цінні подарунки: «Металургійну бібліотеку професора Пшеборського», «Повну бібліотеку з інженерно-архітектурної справи», «Енциклопедичний словник Брокгауза й Ефрона», «Технічну енциклопедію». Було придбано «Гірничий журнал» за всі роки його існування, починаючи з 1826 р. і «Журнал Російського фізико-хімічного товариства» з 1869 р.

На кінець 1925 р. бібліотека передплачувала 71 назву вітчизняних і 73 назви іноземних періодичних видань.

У 1940 р., з розвитком інституту, його лабораторій, кабінетів, значно розширилася і бібліотека. Її було розділено на 2 частини: в 1-ому навчальному корпусі було розміщено основні книгосховища з читальними залами, а в 3-му корпусі — відділ видачі навчальної літератури і читальний зал для самостійної роботи студентів.

Передплачувалося 408 назв вітчизняних журналів і 30 назв іноземних. У своєму фонді бібліотека нараховувала вже понад 650 тис. видань.

З початком Великої Вітчизняної війни інститут готувався до евакуації в Прокоп'євськ, з фондів бібліотеки вдалося вивезти лише 20 тис. примірників найнеобхідніших підручників і навчальних посібників.

У Прокоп'євську бібліотека стала справжнім помічником інституту в організації навчального процесу. В архівах, серед документів тих років було виявлено накази, з яких видно, що бібліотека працювала за законами воєнного часу - активно, напружено: з 8-ї до 24-ї години без вихідних днів. Велика увага приділялася збереженню фонду. Тільки в окремих випадках, з дозволу директора, загублені студентами книжки замінювалися іншими. Дуже суворо (аж до виключення) обходилися із тими, хто псував книжки.

Бібліотечну раду, яка забезпечувала науково-бібліографічне керівництво діяльністю бібліотеки, очолював В.Г. Гейер — лауреат Державної премії, зав.кафедри, професор, доктор технічних наук, заслужений діяч науки і техніки УРСР.

У вересні 1943 р. Донбас було звільнено. Інститут був повністю зруйнованим. Відступаючи, фашисти спалили і бібліотеку. Збереглося трохи більше 25 тисяч книг, схованих під час евакуації у підвалах обласної бібліотеки ім. Н.К.Крупської та розібраних викладачами та співробітниками по домівкам. Одним із перших наказів, виданих тоді в інституті, був наказ №7 від 21.09.1943р. "Про відновлення бібліотеки". Відповідальність за збір книг і

комплектування фонду було покладено на завідувача бібліотеки Н. Нейманд.

Весь тягар відновлення бібліотеки було покладено на плечі декількох жінок, які працювали самовіддано, обходячи кожную домівку, кожную руїну з тачкою для збирання книг, що збереглися. Звістка про варварське знищення бібліотеки Донецького політехнічного інституту облетіла всю країну. Великі партії книг у дарунок було одержано з Дніпропетровська, Ленінграда, Томська, Ташкента, Новосибірська та інших міст.

У 1953 р. бібліотеку очолив О.М.Сисенко. У цей час бібліотека почала одержувати обов'язковий платний примірник із Центрального бібліотечного колектору м. Москви.

У 50-ті роки змінилася структура бібліотеки, відкрилися нові відділи, в колектив влилися бібліотекарі з вищою освітою, випускниці Харківського бібліотечного інституту А.Г. Буртова, Л.І. Ковеза, В.В. Реко-Григоренко, О.А. Ривкіна та інші. Наприкінці 50-х років керівником бібліотеки став М.Ф. Кучма. Бібліотека очолила методичне об'єднання бібліотек ВНЗ Донецького регіону.

У 1965 р. введено в експлуатацію нове приміщення бібліотеки. Площу збільшено вдвічі. Почав функціонувати великий читальний зал. Організовано абонементи у відділах технічної літератури, періодики й художньої літератури.

У січні 1970 р. заступником директора бібліотеки призначається В.П. Волкова, а посаду головного бібліотекаря та обов'язки методиста методоб'єднання бібліотек з 1971р. виконує Шершньова Л.О., яка у 1977 р. очолила створений Методичний відділ бібліотеки і працювала на цій посаді до 2011 року. За свої успіхи бібліотека неодноразово відзначалася Грамотами і Дипломами Міністерства освіти СРСР і України.

70-і роки відзначено як період бурхливого розвитку бібліотеки: було розроблено систему наукової організації праці, уведено обслуговування студентів за груповим методом, уперше проаналізовано забезпеченість навчального процесу підручниками і навчальними посібниками, почали проводитися «Дні бібліотеки» на кафедрах, організуватися «Дні інформації», було створено групу інформаторів-викладачів, почали читати курс «Основи бібліотечно-бібліографічних знань» для студентів.

Дуже активно велася пропаганда бібліотечних фондів. Організовувалися тематичні перегляди літератури на факультетах, за системою вибіркового розповсюдження інформації організовувались картотеки на допомогу науковій роботі кафедр. Створено літературну вітальню і при ній — студію художнього слова. Літературно-художні вечори, диспути, конкурси, цікаві зустрічі збирають повні зали.

З 1985 р. колектив бібліотеки очолює Т.О. Тиханкова. За ці роки відбулися значні структурні й технологічні зміни: фонд на іноземних мовах перевезено в 3-ій навчальний корпус до відділу періодичної літератури, де вже були зарубіжні журнали, а у відділі технічної літератури відкрито абонемент для дипломників, дипломні проекти передано до цього відділу. У 1991 році біло придбано перший комп'ютер і почалося впровадження автоматизованих технологій, було створено відділ автоматизації, перший серед бібліотек регіону. Почали автоматизацію своїх технологічних процесів співробітники науково-бібліографічного відділу та комплектування фондів. З кінця 1994 року, відділ наукової обробки літератури став створювати електронний каталог. Було розроблено сайт бібліотеки. У 1999 році на сайті бібліотеки, вперше серед бібліотек вузів, демонструються віртуальні виставки, присвячені М.Гоголю, О.Пушкіну, А.Ахматовій, а також до ювілею книги Гете "Фауст". За цю виставку Гете - Інститут надсилає бібліотеці подяку і 2 книжки в подарунок. 26 січня 2001 року на підставі договору між Донецьким Державним технічним університетом і Гете-Інститутом (Мюнхен) у бібліотеці був відкритий німецький читальний зал. На цей час Німецький читальний зал пропонує 1600 книжок, значну частину яких складає довідкова література, 30 тижневих і спеціалізованих газет та журналів, 146 відеокасет з художніми фільмами, театральними виставами і т.ін.; 100 аудіокасет, 68 музикальних компакт-дисків, а також 45 CD-ROMів. Фонд Німецького читального залу постійно поповнюється та актуалізується.

Бібліотека поступово відновлюється після важких 90-х. З 2002 року впроваджує нову

бібліотечно-інформаційну систему UNILIB. Першим було введено в дію модуль «Комплектування», електронний каталог було розміщено на web-сторінці бібліотеки. Поетапно вводиться в дію модуль «Обслуговування».

08.10.03 видано наказ ректора №96-12 "Про проектування і будівництво бібліотечно-інформаційного центру". Було розроблено нову концепцію розвитку бібліотеки, почалося оновлення структури бібліотеки.

Згідно наказу ректора №79-12 від 02.09.03 «Про викладання курсу інформаційної культури у ДонНТУ» науково-бібліографічний відділ організовує заняття для студентів першого курсу. З 2004 року відділ поновив активну видавничу діяльність. Упорядковуються біобібліографічні покажчики вчених університету, поновили роботу над упорядкуванням «Библиографического указателя опубликованных работ профессорско-преподавательского состава ДонНТУ», 12 випусків покажчика сьогодні охоплюють повний перелік робіт викладачів університету починаючи з 1921 по 2003 роки.

Усі покажчики представлено в електронному вигляді. На сайті бібліотеки, крім бібліографії (електронний каталог, бібліографічні покажчики, тематичні довідки), представлений доступ до світових колекцій інформаційних ресурсів. Крім того, тут багато корисної інформації: віртуальні виставки, консультації, наші оголошення, правила і документи, інші матеріали. З року в рік зростає кількість звернень до сайту. Цьому сприяє і той факт, що бібліотека є зоною wi-fi.

З 2005 року до уваги користувачів надано повнотекстові документи баз даних «Зодчий» і «Ліга закон», з 2007 – «Леонорм-інформ» (нормативна література: ДСТУ, ГОСТи та інше)

У січні 2006 року було організовано відділ «Інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення», що сприяло розвитку інформаційних технологій у бібліотеці. Почалася організація колекцій електронних документів, сьогодні у бібліотеці їх біля 2000 примірників. Відповідно рішення Ради ректорів Донецької області від 18.03.08 щодо удосконалення роботи бібліотек та за «Концепцією електронної бібліотеки НТБ ДонНТУ», одним з джерел поповнення електронної бібліотеки стане архів електронних копій видань, що зберігаються у сховищах бібліотеки. Для здійснення проекту, благодійним фондом «Спілки друзів Донецької політехніки», для бібліотеки було придбано унікальний книжковий сканер, який дозволяє обережно оцифрувати книги, не завдаючи їм шкоди. Завдяки цьому стануть більш доступними для користувачів найцінніші видання фонду.

У травні 2007 року, за рішенням Науково - методичної бібліотечної комісії МОНУ, бібліотека провела міжнародну науково - практичну конференцію «Інформаційні ресурси бібліотек вищих навчальних закладів у системі забезпечення наукового та навчально-виховного процесів».

З 23 лютого 2008 у керівництві бібліотеки відбулися кадрові зміни, а саме: посаду директора бібліотеки посіла Петрова Г.О., заступником директора стала Колюпанова І.Ю., змінилось керівництво деяких відділів. У зв'язку з цим відбулася перебудова системи управління бібліотекою. Директором бібліотеки була розроблена та фінансово обґрунтована «Нова структура і штатний розклад» для бібліотеки у новому приміщенні.

У грудні 2008 року проведено соціологічне дослідження серед читачів і організовано читацьку конференцію на тему: «Якою ми бачимо нову бібліотеку» У читацькій конференції взяли участь понад 100 осіб, у тому числі керівники та викладачі факультетів та кафедр, студенти університету, співробітники бібліотеки. Обговорювалась Концепція нової бібліотеки як структури, що є «воротами доступу» до інформаційних ресурсів, які забезпечують сучасні технології навчання.

Важливий спектр діяльності бібліотеки - організація науково-дослідної роботи, підвищення якості аналітичних досліджень. З 2008 року було прийнято рішення систематизувати і підвести наукове обґрунтування досліджень, проведених співробітниками бібліотеки в останні роки, оптимізувати і розширити спектр наукової роботи бібліотеки в цілому. Темою наукового дослідження бібліотеки є вивчення та впровадження принципів і

методів трансформації НТБ ДонНТУ в сучасний науково-інформаційний центр.

Бажання розповісти про життя бібліотеки, її розвиток і трансформацію, привернути увагу спільноти університету до проблем бібліотеки і разом намітити шляхи для їх вирішення спонукало колектив бібліотеки започаткувати у 2009 році видання Вісника Науково-технічної бібліотеки Донецького національного технічного університету «BOOK HOUSE», регулярно оновлюється сторінка новин на сайті, організовуються електронні розсилки, проводяться семінари інформаторів факультетів, співробітники бібліотеки беруть участь у студентських наукових конференціях, виступають на засіданнях кафедр.

Шукають нові форми контакту з читачами молоді бібліотекарі відділу культурно-освітньої роботи: створили креативний клуб «YES», в якому зібрани талановитих, енергійних, небайдужих читачів. Учасники клубу організують вечори, екскурсії, виставки творчих робіт, дискутують і обговорюють цікаві теми. Представили свою діяльність у соціальній мережі «Вконтакте», застосовують в роботі такі форми як: бібліотечний флешмоб, квест «Book Zona», організували безпечну полицю «Bookcrossing».

1 вересня 2009 Донецький національний технічний університет за ініціативою бібліотеки отримав статус учасника проекту ElibUkr «Електронна бібліотека: Центри знань в університетах України». Положення про електронний архіві, інформація про рух відкритого доступу були презентовані громадськості університету. Завдяки участі у проекті читачі отримали безкоштовний доступ до повної бази електронних підручників з грифом МОН видавництва Центру навчальної літератури, і тестові доступи до багатьох видавництв і колекцій ресурсів. Бібліотека стала ініціатором створення університетського депозитарію - eDonNTUR (Electronic Donetsk National Technical University Repository), який містить уже понад 1,5 тисячі документів.

З 2010 року бібліотека перейшла на нове, більш сучасне програмне забезпечення АБІС «MARC SQL». Автоматизовані всі технологічні цикли: комплектування, каталогізація, облік, штрихкодування фонду, обслуговування користувачів, попереднє замовлення, створення і управління електронними ресурсами і т. д. Реалізована функція попереднього замовлення книг на пункти видачі та електронної доставки документів. Електронний каталог сьогодні налічує більше 200 тис. записів, 15000 одиниць у колекції електронних документів, доступ до них здійснюється через гіпертекстові посилання в бібліографічному описі електронного каталогу. Працює система авторизованого доступу до повних текстів зареєстрованих користувачів з сайту бібліотеки.

У 2011 тривала подальша перебудова структури бібліотеки, згідно Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2011 р. №284-р Про реорганізацію Державного університету інформатики та штучного інтелекту, сформовано відділ бібліотеки інституту інформатики та штучного інтелекту.

Сьогодні фонд бібліотеки складає близько 1300000 друкованих одиниць, більше 800 назв журналів. Бібліотека має 8 абонементів, 5 читальних зали на 580 посадочних місць, займає площу 3500 кв.м. Щорічно більше 19000 читачів відвідують бібліотеку 400000 разів, де одержують 800000 книг.

Відповідно до розробленої нами стратегії розвитку на найближчий період, бібліотека повинна трансформуватись в могутній інтегрований інформаційний науково-освітній центр університету.

Список літератури:

1. Донецкий государственный технический университет: крат. истор. очерк / сост. А.А. Саржан и др. - Донецк : ДонГТУ, 1995. - 40с.
2. Донецький національний технічний університет / А.О. Саржан, В.В. Липинський, Л.В. Борбачова та ін. ; редкол.: О.А. Мінаєв (відповід. ред.) та ін. ; Донец. нац. техн. ун-т. - Донецьк: Юго-Восток, 2011. - 326с.

3. Донецкий национальный технический университет - основатель высшего технического образования в Донбассе, вуз с огромным международным авторитетом и высоким рейтингом: [ДонНТУ - третий в Украине и первый в регионе] // Донец. политехник. - 2010. - № 1-3. - С.1.
4. Донецький національний технічний університет: істор. вид. /редкол.: О.А. Мінаєв (голова) та ін. - Донецьк: ТОВ Видавничий центр "Логос України", 2011. - 502с. : іл.
5. Донецький національний технічний університет [Електронний ресурс] /А.О. Саржан, В.В. Липинський, Л.В. Борбачова та ін.; редкол.: А.О. Мінаєв (відповід. ред.) та ін.; Донец. нац. техн.ун-т.-(156Мб).-Донецьк:ДонНТУ,2011.-1файл.URL:<http://library.donntu.edu.ua/books/met/cd734.zip>.
6. Донецкий политехнический институт: крат.истор.очерк / М.В. Арамбалык, М.Я. Запорожец, Ю.Е. Зык и др.; редкол.:Г.Я. Пономаренко (пред.) и др. - Донецк : Донбасс, 1969. - 144с. : ил.
7. Ковалева, Л. Страницы истории / Л. Ковалева // Донец. политехник. - 2006. - № 1. - С.7.
8. Никольский, И. Л. Страницы истории Донецкого государственного технического университета / И.Л.Никольский. - Донецк, 1999. - 56с.
9. Донецький національний технічний університет: 85 років на освітній ниві // Освіта України. - 2006. - №№ 38/39 .- С.6-7.
10. Научно-техническая библиотека. Страницы истории. 90 лет (1921-2011)[Электронный ресурс] /Донец.нац. техн. ун - т, наук.- техн. б-ка ; ред. А.А. Петрова. - Донецк: ДонНТУ, 2011. - 1 файл. - Систем. требования: Web-браузер. URL: <http://library.donntu.edu.ua/books/met/cd597.zip>
11. Петрова, А.А. Библиотеке ДонНТУ тоже 90! /А.А. Петрова // Донец. политехник. - 2011. - №12/14. - С. 18.